

hacker vyřadil z fungování veškeré počítače a nemocnice se musela zcela vrátit k papírovému systému. Nefungování počítačů ovlivnilo všechna oddělení a způsobilo obrovské ztráty. V jednom případě se dokonce povedlo vyřadit z provozu klimatizaci a zvýšit teplotu v nemocnici na téměř 40 stupňů. Útoky proti nemocnicím však mohou být i zákeřnější a může při nich dojít např. i ke změně dat pacientů u dávkování léků nebo příkazů lékaře. V pokročilejších formách útoků může dojít k alternaci dat u monitorů na jednotkách intenzivní péče a vypnutí alarmů nebo ke kontrole systémů infuzních pump. V současnosti však hackerské útoky napadají především administrativní systémy nemocnic, což ovšem také může komplikovat práci. Například infikování administrativního systému nemocnice v Chicagu počítačovým virem nemocnici prakticky vyřadilo na jeden rok (UC Davies 2010). V současnosti tak internet představuje novou frontu boje proti terorismu a lze předpokládat, že i nadále význam této fronty poroste. Rozhovor č. 2 s Romanem Pačkou nabízí rozsáhlejší vhled to této problematiky.

4. Terorismus v ČR

Česká republika patří dlouhodobě k poměrně bezpečným zemím, což vyplývá z její příznivé geografické polohy uprostřed demokratické Evropy, ale také z poměrně homogenní společnosti, která není výrazněji nábožensky, politicky nebo etnicky rozdělena. Na druhou stranu Česká republika se aktivně účastní vojenských misí v zahraničí a její členství v NATO může přitáhnout pozornost zahraničních radikálů. A přestože terorismus v ČR nedosahuje intenzity útoků, kterých jsme byli svědky v jiných evropských městech, bylo by mylné se domnívat, že ČR je z teroristických aktivit zcela vyloučena. Tato kapitola se tedy zaměří na zmapování terorismu v ČR a přiblíží domácí i zahraniční hrozby. Druhá část se zaměří na charakter útoků, které v ČR proběhly.

4.1 Terorismus v ČR před rokem 1989

Období před rokem 1989 můžeme rozdělit do dvou větších období. Jednak je to období vymezené koncem první světové války, ohraničené vznikem samostatného československého státu a jeho zánikem v březnu 1939, pak je to období ohraničené údalostmi konce druhé světové války a pádem komunistického režimu v listopadu 1989. Už i v období první republiky se tak můžeme setkat s terorismem. Výše byly zmíněny pokusy o atentát na klíčové představitele státu Karla Kramáře, kterého údajně zachránila přezka šlí, a Aloise Rašína, který v roce 1923 atentátu podlehl. Mladá demokracie se tak musela vypořádat s anarchistickým terorismem, který však i v tomto období nenabyl výraznější intenzity. Daleko výraznější konfliktní linií byly česko-německé vztahy, poznamenané německým nacionalismem a později nacismem. Např. Rudolf Ströbinger ve své dokumentární reportáži o agentovi Paulu Thümmelovi zmiňuje, že do Československa s padělanými pasy jezdili vedoucí teroristických akcí, aby prováděli nábor a výcvik záškodnických skupin zřad sudetských Němců. Skupinky o velikosti zhruba čtyř lidí poté podle pokynů německé zpravodajské služby prováděly sabotážní akce a např. přerušovaly telefonické spojení, útočily na četnické stanice, pošty i školy (Ströbinger 1966: 39).

Kromě toho vznikala celá řada skupin, které podporovaly iredentistické snahy sudetských Němců, a někteří jejich členové se aktivně podíleli na teroristické činnosti. Za všechny zmiňme Národní svaz Němců v zahraničí VDA (Volksbund für Deutschland im Ausland), SHB (Sudetendeutscher Heimatbund), BdW (Bund deutscher Western) nebo BdO (Bund deutscher Oseten), jehož buňky byly velice aktivní např. na Hlučínsku (Koutek 1962). Tyto svazy byly často napojeny a oficiálně podporovány nacistickými institucemi a organizacemi v Německu (SA, SS, NSDAP a podobně). Henleinovští teroristé měli v Německu zázemí a získávaly zbraně, které posléze používali při útoku na Československé cíle. V případě ústupu byli často kryti kulometnou palbou ze strany jednotek SS (Frajdl 2003).

Pokud pomineme oficiální nepřátelskou politiku Německa, už v září 1938 byla vytvořena v rámci Sudetoněmecké strany teroristická organizace Sudetendeutsches Freikorps (Sudetoněmecký dobrovolnický sbor), jejímž cílem bylo provádět teroristické a záškodnické akce proti civilním i vojenským cílům v pohraničí. Podle dostupné literatury během jednoho měsíce Freikorps provedli přes 300 záškodnických akcí, zabili 110 lidí a přes dva tisíce občanů ČSR odvěkli do Německa (Hozmanová 2012). Nejvíce byly německým terorem zasaženy špatně dostupné oblasti v pohraničí, jako např. Frýdlantský nebo Šluknovský výběžek. Teror se zde vystupňoval zejména po sjezdu NSDAP v září 1938. Henleinovci např. obsadili Okresní úřad ve Frýdlantu a s pomocí granátů a dynamitu přepadli Finanční úřad v Habarticích. Útoky probíhaly i na objekty Stráže obrany státu nebo celníky (Dub 2004). Oblast Aše byla zabrána ze strany Freikorps za přímé podpory jednotek SS už 21. září 1938 (Hruška 2013).

Jednalo se tedy o určitou úvodní etapu teroru, který měl následovat v období protektorátu Čechy a Morava. Pavel Minařík z Vojenského ústředního archivu v Praze odhaduje počet obětí nacistické perzekuce na 343 tisíc, přičemž asi 77 % (265 tisíc) mrtvých připadlo na oběti z řad židovského obyvatelstva (Minařík 2006). Nacistický teror měl zvláštní povahu, jelikož využíval státní instituce protektorátu. Vystává otázka, zda se jednalo o terorismus či nikoliv. Na jednu stranu můžeme chápat nacistickou politiku teroru jako součást širšího válečného konfliktu, na stranu druhou se na území protektorátu (vyjma konce války) nebojovalo, a tedy politika teroru nebyla součástí válečných operací. Politika vyhlazování by však probíha-

la bez ohledu na válečné operace,¹⁶ což nás vede k závěru, že se jednalo o jistou formu „státního superterorismu“.

Přestože česko-německé pohraničí bylo terorem zasaženo nejvíce, k incidentům docházelo i v jiných částech země, včetně Podkarpatské Rusi (Marek 2004). Na území Maďarska se formovaly po vzoru Freikorps maďarské polovojenské jednotky, které dostaly pojmenování „Szabadcsapatok“ (Svobodné oddíly) nebo také „Rongyos gárda“ (Garda otrhanců). Jejich příslušníci totiž nosili civilní oblečení, aby mohli nenápadně proniknout na československé území a páchat teroristické a diverzní akce proti obyvatelstvu (Hetényi 2008: 157). Obdobně jako v případě Němců v českém pohraničí se, i aktivita maďarských záškodníků na území Slovenska a Podkarpatské rusi vystupňovala v září 1938. Mezi nejznámější incidenty patří pokus o přepadení okresu Jasenské (Feledince) s cílem obsadit železniční trať nebo incident na Dunaji, který se pokusilo překonat více než šedesát horthyovců s cílem obsadit Štúrovo a vytvořit tak předmostí pro invazi. Jejich pokus však selhal, jelikož byl odražen kulometnou palbou příslušníků Stráže obrany státu (Marek 2016). Přesto se maďarským teroristům podařila řada jiných akcí, např. poškození ladomírského mostu dynamitem ve Smíne (Vrábel 2011: 31). Jistou formu terorismu lze zaznamenat také ze strany Polska. Po záškodnických akcích na Těšínsku, Oravě a Spiši se zájem ozbrojených skupin zaměřil také na Podkarpatskou Rus. Při operaci Sochor v září 1938 (polsky Akcja Łom) proniklo několik set dobrovolníků na území Československa s cílem ještě více oslabit integritu Československa a podpořit slovenskou nezávislost. Akce však selhala, jelikož slovenští iredentisté nepostupovali dostatečně rychle a postup Maďarů z jihu byl pomalý (Samuš 1998). Obdobně jako u jiných příhraničních bojůvek i tuto operaci lze považovat za předeheru k daleko větší tragédii, která měla následovat.

Můžeme tedy konstatovat, že příčinou terorismu byly především národnostní a územní spory, které eskalovaly s rostoucí mocí Německa a ústupem demokracie v Evropě. Jednalo se o zvláštní formu terorismu polovojenských skupin, která nalézala v různé míře oporu u institucí souse-

¹⁶V této souvislosti Timothy Snyder ve své knize *Krvavé země* poukazuje na skutečnost, že holocaust jako takový nezačal v Německu, ale na území, která byla okupována dvakrát. Československo mezi ně neřadí.

dících států nebo minimálně byla v souladu s jejich dlouhodobou politikou vůči Československu. Průběh druhé světové války a demografické změny související s jejím koncem tyto příčiny terorismu oslabily a uzavřely tak jednu z významných etap československých dějin.

Po konci druhé světové války můžeme o terorismu v souvislosti s Československem hovořit hned ve dvou směrech. Jednak je to terorismus státní, směřovaný proti určitým skupinám obyvatelstva, které byly asociovány s „vnitřním nepřítelem“ komunistického režimu, a také je to podpora zahraničních teroristických organizací šířící komunistickou ideologii, popřípadě vlastní teroristické akce prováděné StB.

Státní terorismus představoval pro obyvatelstvo největší nebezpečí v prvních letech po komunistickém převratu v roce 1948 a kulminoval v 50. letech.¹⁷ Již 9. září 1948 zasedající předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo o přijetí „ostrého kurzu proti reakci“, což v praxi znamenalo budování táborů nucených prací a zatýkání nepohodlných občanů. Pouze mezi dubnem a květnem 1950 se počet uvězněných z politických důvodů téměř zdvojnásobil z 6 788 na 11 026 osob (Růžička 2016). Zmanipulované procesy s Miladou Horákovou nebo Rudolfem Slánským byly pouhou špičkou ledovce. Během necelého měsíce v polovině roku 1946 mělo proběhnout 110 procesů s 1400 osobami, přičemž rozsudky o uvěznění v pracovních táborech nebo o ztrátě osobní svobody byly vynášeny tajnými komisemi. Výjimkou nebyly soudy za smyšlené verbální politické činy (Růžička 2016). Celkem tak bylo v politických procesech odsouzeno mezi 220 až 230 tisíci osob, z toho 27 tisíc na základě zákona na ochranu lidové demokratické republiky, přičemž trest smrti z politických důvodů byl udělen 232 osobám (Čapka, Lunerová 2012). V táborech nucených prací bylo z politických důvodů zavřeno asi 20 tisíc osob. O represivní povaze režimu vypovídá také údaj o nelegální emigraci. Odhaduje se, že v letech 1948–1987 emigrovalo do zemí západní Evropy bez povolení úřadů více než 170 tisíc občanů (Tomek 2015).

¹⁷ Tzv. krčmaňskou „krabičkovou“ aféru z roku 1947, kdy při bombovém útoku měli být usmrceni tři nekomunističtí ministři Petr Zenkl, Jan Masaryk a Prokop Drtina, lze také označit za pokus o teroristický útok s cílem zastrašit politickou reprezentaci.

Pokud tedy pomineme politicky motivované násilí ze strany státu, pak je možné hovořit i o přímé účasti státu na teroristických akcích v zahraničí nebo podpoře teroristických skupin. Přestože rozsah zapojení Československa do teroristických aktivit není dosud zcela znám, otevření archivů studiu badatelů přispělo k vyjasnění některých klíčových událostí. Např. v roce 1957, kdy evropská integrace byla v plném proudu, usilovala StB o narušení vztahů mezi Francií a Německem. Proto v květnu 1957 agenti StB Milan Michel a Stanislav Tomeš poslali bombu v podobě krabice od kubánských doutníků prefektovi města Štrasburk Andre Tremeaudovi na zasedání Evropského sdružení uhlí a oceli.¹⁸ Krabice však nebyla otevřena ve správnou chvíli a nakonec usmrtila prefektovu ženu, která kuřivo chtěla připravit k použití (Cameron 2006). Oba agenti pak emigrovali na západ a tvrdili, že celou akci připravila Moskva, která posléze chtěla bombový útok svěst na německé neofašisty a tím zasít svár mezi Německo a Francií. Přestože se oba agenti dostali téměř po 50 letech k soudu, případ nebyl uzavřen vzhledem k jejich špatnému zdravotnímu stavu (Cameron 2006). V roce 2013 Nejvyšší soud rozhodl o promlčení vraždy.

StB hrála významnou roli v podpoře terorismu zejména v 70. a 80. letech. Robert Buchar (2010) zmiňuje například podporu Státní bezpečnosti (StB) Rudým brigádám v Itálii v podobě sovětských a československých lehkých zbraní a výbušnin nebo výcviku teroristů přímo v Praze. Na aktivity StB si údajně stěžovala sovětům i Komunistická strana Itálie, avšak Sovětský svaz nebyl schopen (nebo ochoten) podporu StB zastavit, čímž StB nepřímo přispěla k roztržce mezi Komunistickou stranou Itálie a KGB, která vyvrcholila přerušením kontaktů v roce 1979 (Buchar 2010: 245).

Československá StB poskytovala také podporu ve výcviku palestinských teroristů, čímž se zařadila mezi nejaktivnější tajné služby po bok KGB nebo východoněmecké Stasi. Jak však uvádí Randall Law, v podpoře nelze spatřovat strategický dlouhodobý koncept, jelikož podpora vycházela především z politického oportunismu (Law 2015). Československo v 70. a 80. letech tak navštívilo mnoho osob z řad italských teroristů a ma-

¹⁸ Vynikající diplomovou práci o této události sepsal Jakub Petlák pod vedením Miroslava Mareše.

fie. Někteří z nich vzhledem k trestnímu stíhání v Itálii si dokonce v Československu našli práci a některým se podařilo proniknout také do médií (Pisano 1987: 136). V roce 2010 byl vyšetřován možný podíl StB na vraždě italského premiéra Alda Mora, který byl unesen a následně zavražděn teroristy v roce 1978. Podle jedné z verzí vyšetřování proběhl výcvik únosců na základně u Karlových Varů (Šnidl 2010). Státní bezpečnost měla několik výcvikových prostorů (rekreační středisko v Jílovém u Prahy, Doupov nebo Fakulta Státní bezpečnosti v Zastávce u Brna), kudy prošla řada lidí z Itálie, Vietnamu, Nikaraguy, Sýrie a Palestiny (Ministerstvo vnitra 2016). Symbolem československé podpory terorismu se stala výbušina semtex, kterou Československo vyváželo do problémových zemí. Např. do Libye bylo údajně vyvezeno 900 tun semtexu, odtud se pak semtex dostal do rukou teroristických skupin, včetně palestinských radikálů nebo Irské republikánské armády (Mareš 2005: 89).

Poměrně známou akcí s pravděpodobnou podporou StB se stal útok teroristů v roce 1981 na Rádio Svobodná Evropa a Rádio Liberty v Mnichově, který naplánoval legendární terorista Ilich Ramírez Sánchez, zvaný Carlos nebo také Šakal (Puddington 2000: 225). Ve své době nejhledanější terorista světa v Československu minimálně dvakrát pobýval (Ministerstvo vnitra 2016). Zde je nutno zmínit, že Carlos byl jedním z teroristů, kterým se v roce 1975 podařilo unést 11 ministrů zemí OPEC z Vídně do Alžírsku, a údajně stál také za únosem francouzského letadla na ugandské letišti Entebbe o rok později (Atkins 2004: 288).

Československo tedy před rokem 1989 bylo zapleteno do podpory levicového terorismu, ať již šlo o materiální podporu nebo logistické zázemí pro teroristy. Kromě toho v několika případech prostřednictvím StB provádělo samostatné akce. Vůči vlastním občanům Československo představovalo hlavní nebezpečí zejména koncem 40. a na počátku 50. let, kdy probíhaly politické procesy, které se dotkly tisíců lidí.

4.2 Terorismus v ČRpo roce 1989

S rozpadem Sovětského svazu a změnou politických poměrů v Československu ustala také podpora teroristických skupin a stát přestal být pro své občany hrozbou. Terorismus se z Československa a pozdější ČR však zcela nevytratil. Dne 2. června 1990 vybuchla na Staroměstském náměstí v Praze na podstavci pomníku Jana Husa bomba umístěná ve sportovní tašce. Incident, při kterém bylo zraněno několik lidí, nikdy nevedl k odhalení pachatele a jeho motivů. Spekulovalo se o politickém motivu před blížícími se prvními demokratickými volbami nebo o někom, kdo ztratil jistoty po pádu komunistického režimu, případně o akci psychopata. Obdobná bomba explodovala také 2. srpna 1990 na břehu Hostivařské přehrady. Ani v tomto případě pachatel nebyl dopaden (Karlík a Dvořáková 2013). Pokud tedy vyloučíme psychopatologického jedince, můžeme v kontextu načasování událostí předpokládat, že se jednalo o politicky motivovaný útok s cílem snížit legitimitu nového režimu nebo o akt pomsty vůči novému zřízení.

Poměrně medializovaným případem se stal útok na předsedu komunistické strany Jiřího Svobodu, který byl spolu se svou dcerou pobodán u vchodu svého domu. Přestože policie našla pravděpodobného útočníka, kterým byl mladý anarchista, pro nedostatek důkazů byl obžalovaný zproštěn obvinění (Kubík, Slonková 2011). O tom, že náhlé politické a společenské změny mohou vést k frustraci a nespokojenosti obyvatel (a tedy také k radikalizaci), svědčí také množství telefonátů redakce Blesku a ČTK, které mezi lednem 1994 a březnem 1995 uskutečnil Bohumil Pour z Jablonce nad Nisou. V telefonátech Pour uvedl, že na protest proti rozdělení federace položí na Staroměstské náměstí a do sekretariátu ODS třaskaviny, přičemž se do telefonu představoval jako kapitán Sámo z Československé osvobozené republikánské armády (Ministerstvo vnitra 2016).

Výše uvedené útoky nebo vyhrožování můžeme brát jako projevy „transformačního terorismu“, tedy jako akty vyvolané v kontextu rozsáhlých politických a společenských změn, které ve společnosti probíhají. Tyto změny mohou vést k frustraci a nespokojenosti části obyvatel, která

s transformací nesouhlasí, ať již z politických důvodů nebo v důsledku poklesu životní úrovně. Transformace tak u určitých skupin obyvatelstva může vést k radikalizaci a extremismu. To je případ i teroristy Vladimíra Štěpánka, kdy se k frustraci ze změny režimu a osobního neštěstí v podobě ztráty zaměstnání přidaly i psychopatologické rysy. Štěpánek ze své špatné situace začal vinit režim, kterému vyhlásil válku. V domácí dílně sestavoval bomby, které postupně zdokonaloval a posléze umisťoval k památníkům a pod železniční tratě. Policii se pachatele nepodařilo dlouho dopadnout. Zatknout se ho nepodařilo, jelikož Štěpánek rozpoznal policejního aktiva a se slovy „Svině, nic ze mě nedostanete“ se bodl nožem do krku a při převozu do nemocnice zemřel (Mareš 2005: 99).

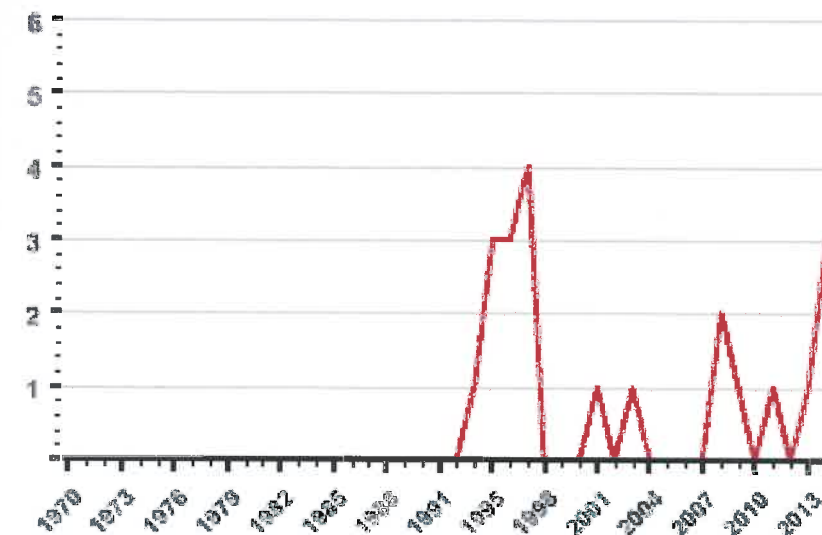
Zejména od druhé poloviny 90. let můžeme sledovat tři různé typy terorismu. Jednak můžeme hovořit o terorismu kriminálním, který má velice omezenou politickou dimenzi. Zpravidla šlo o vyřizování účtů mezi podnikateli a podsvětím. Například v roce 1995 explodovalo auto majiteli zlínské firmy Miroslavu Kovaříkovi, který se zapletl do kauzy lehkých topných olejů (Šverdlík 2002). Obdobně můžeme hovořit o výbuchu granátů v roce 1997 pod auty olomouckých podnikatelů (Ministerstvo vnitra 2016). Druhým typem terorismu byly útoky jednotlivých osob, rovněž bez jasnější politické motivace. Jako akt sebevraždy tak působí rozhodnutí psychicky narušeného muže odpálit se pomocí trhaviny ve vestibulu sanatoria Priessnitz v Jeseníku. Blíže k politicky motivovanému aktu má rozhodnutí muže odpálit bombu umístěnou v Ostravě na Frýdlantských mostech za účelem vydírání státních orgánů (Ministerstvo vnitra 2016). Čistě politicky motivovaných útoků proběhlo pouze několik. Můžeme mezi ně zařadit výbuch neznámé trhaviny u peruánského velvyslanectví v Praze v roce 1997, který můžeme hodnotit jako politicky motivovaný vzhledem k výskytu nápisu proti peruánské vládě a prezidentovi, a nebo výhružky, zaslané redakci MF DNES v anonymním dopise, kde pisatel pod označením „Výbor na ochranu České republiky“ hrozil teroristickým útokem na protest proti začlenění ČR do NATO, proti rozhlasovému vysílání Svobodné Evropy na Blízkém východě a proti přípravám vstupu země do EU (Ministerstvo vnitra 2016).

Můžeme tedy tvrdit, že prvních deset let po roce 1989 Česká republika nebyla zasazena silnou vlnou terorismu a jednalo se spíše o ojedině-

lé případy, které z počátku souvisely s transformací země a později, v době „raného kapitalismu“ také s kriminální činností některých skupin. Mimo to se můžeme setkat s terorismem jednotlivců, ať již psychicky narušených, nebo jedinců usilujících o vydírání státních orgánů. Politicky motivovaný terorismus jako takový byl velmi vzácným jevem.

Podle Global Terrorism Database (2016) proběhlo v České republice celkem 21 teroristických incidentů. Na jednu stranu tato databáze hodnotí tři kritéria, jež jsou pro klasifikaci teroristického útoku nezbytná (akt musí být zaměřen na politický, ekonomický, náboženský nebo sociální cíl; akt musí být veden s cílem zstrašit nebo komunikovat zprávu širšímu publiku, než je samotná oběť; akt musí být uskutečněn mimo kontext legitimních válečných aktivit), avšak na stranu druhou jsou řazeny i případy spor-né, jako jsou rasově motivované útoky proti Romům, vražda soudánského studenta v Praze, majetková trestná činnost vedená proti synagoze, útok vejci, pyrotechnikou a slzným plynem proti účastníkům Gay Pride ze strany pravicových radikálů (GTD 2016). Tyto incidenty tak do značné míry zrclelují představy o závažnosti terorismu v ČR.

Tabulka 9: Teroristické incidenty v ČR (1970–2013)

Zdroj: Global Terrorism Database (2016)

Na druhou stranu v posledním desetiletí se vyskytlo také několik závažnějších událostí. Například v srpnu 2004 v ulici Na Příkopě v Praze Izraelec Jakov Mošajlov hodil granát typu M75 na projíždějící automobil majitele Casina Royale, přičemž zranil 17 turistů. V jiném případě si v roce 2009 63letý muž donesl do restaurace U Českého lva na Florenci granát, který následně odpálil, přičemž zranil sebe a několik dalších lidí (Lidové noviny 2009). V roce 2011 byla ve zličínském obchodním domě Ikea nalezena časovaná bomba, kterou se podařilo zneškodnit. Pokus o útok dobře zapadl do série pokusů v jiných evropských státech, které pravděpodobně souvisely s informací ohledně členství Ingvara Kamprada, zakladatele obchodního řetězce Ikea, v nacistickém hnutí (Hospodářské noviny 2011). V roce 2013 se před panelovým domem v Českých Velenicích odpálil muž rakouské národnosti, který pravděpodobně pomocí granátu spáchal sebevraždu (Válková 2013).

Jedná se tedy o případy, které navazují na trend započatý v 90. letech. Na jedné straně můžeme pozorovat vyřizování účtů mezi podnikateli, které má blízko ke kriminálnímu terorismu, na straně druhé pak individuální terorismus s absencí politického podtextu, který lze spíše chápat jako pokus o sebevraždu. Lze tedy konstatovat, že politicky nebo nábožensky motivovaný terorismus se ČR vyhýbá, alespoň pokud jde o jeho přímé důsledky.

Jelikož je terorismus často úzce spojen s organizovaným zločinem, lze předpokládat, že teroristé vyvíjejí v ČR aktivity spojené s financováním terorismu, jako je praní špinavých peněz, nebo ČR využívají jako tranzitní zemi při svých cestách do západní Evropy. Už zpráva BIS označuje ČR za sekundární cíl potencionálních teroristů, kteří zde mohou provádět finanční, tranzitní a materiálně-logistické aktivity (BIS 2005).

4.3 Rizika terorismu v ČR

V souvislosti se vznikem terorismu v ČR je možno hovořit o dvou odlišných původech. Tím prvním je terorismus domácí, který vznikl na území ČR s převážným působením domácích faktorů, a tím druhým je terorismus, který má kořeny v zahraničí a byl do ČR v jistém ohledu importován.

Obdobně jako v jiných případech se jedná o dva ideální typy. Domácí terorismus může být ovlivněn zahraničními faktory (např. nesouhlas s politikou jiných států a mezinárodních organizací, příchod imigrantů do Evropy apod.) a zahraniční terorismus může být ovlivněn faktory domácími (např. vztah zahraničních teroristů k ČR). V obou případech však důležitou roli hraje radikalismus.

Rizika terorismu domácího původu lze analyzovat na třech různých úrovních: společenské, skupinové a individuální, přičemž všechny tři spolu úzce souvisejí. Společenská úroveň tvoří prostředí, které může do značené míry ovlivnit chování a postavení jednotlivců a fungování skupin. Skupinová úroveň tvoří nezbytnou spojnicí mezi společenskou (sociální) úrovní a úrovní individuální, avšak některé skupiny vystupují autonomně a do chodu společnosti nemusí téměř vůbec zasahovat. V neposlední řadě zde máme individuální úroveň, která se týká každého z nás. V konečném důsledku jsou to lidé, kteří působí na své blízké okolí, určují dynamiku skupin a vytvářejí společnost.

Můžeme říci, že společenská úroveň v ČR je příznivá. Stát je v rámci možností integrován do západních politických a ekonomických struktur. Vyznačuje se stabilní demokracií, respektem lidských práv a příznivou ekonomickou situací. ČR se nachází v geograficky bezpečné části světa, společnost není výrazněji kulturně, nábožensky, etnicky či politicky rozdělena. Na druhou stranu je zde několik znepokojivých tendencí.

Zprvé, průzkum CVVM z března 2015 uvedl, že téměř dvě pětiny dotázaných (41 %) není spokojeno s fungováním demokracie v ČR. Přestože se jedná o výsledek nejlepší za posledních několik let, lze tvrdit, že je zde určitá skupina občanů, kteří mají proti demokracii výhrady. Celkem 9 % lidí není s fungováním demokracie „rozhodně spokojeno“ (CVVM 2015). Demokracie jako taková je jedním z klíčových prvků prevence terorismu, a to jak státního, tak protistátního. Nespokojenost občanů s demokracií může vést k otevřenosti občanů vůči antidemokratickým změnám ve společnosti, podpoře radikálních politických stran, extremismu, a vytvořit tak příhodné podmínky pro terorismus.

Zadruhé, podle průzkumu Eurobarometr (2015) pouze 28 % Čechů věří vládě, 13 % věří parlamentu a 10 % Čechů věří politickým stranám. Okolo 30 % lidí si myslí, že ČR by se měla mimo EU lépe. (Eurobarometr

2015). Evropská unie je společenstvím demokratických států a jako taková tedy ovlivňuje kvalitu demokracie v ČR, která je díky institucionálním mechanismům v řadě oblastí pod mezinárodním dohledem. Oslabování vazby s EU tak může vést k poklesu ochrany demokratického zřízení ČR. V tomto ohledu hraje významnou roli také důvěra občanů v instituce, která není nikterak vysoká. Důvěra v politické instituce přitom může ovlivnit vztah občanů k politickému zřízení.

Zatřetí, podle Eurobarometru (2015) pouze 52 % Čechů souhlasí s vytvořením společné imigrační politiky, přičemž jen 31 % lidí vidí pozitiva na imigraci lidí z jiných členských států EU, a u lidí ze států mimo EU je to dokonce pouze 14 % dotázaných Čechů. Češi jsou v tomto ohledu jednoznačně nejskeptičtější národem Evropy (Eurobarometr 2015). Právě téma imigrace velice dobře rezonuje mezi českými voliči, čehož využívají některé populistické a xenofobní politické strany. Téma tak může akcelarovat radikalizaci určité části společnosti zaměřené vůči imigrantům, zvláště pak muslimům. Muslimskou komunitu v ČR tvoří okolo 8 tisíc osob, přičemž není izolována od většinové společnosti a je jako celek názorově umírněná (BIS 2005). Jedná se však o vytváření umělého problému, který zatím není.

Ve své výroční zprávě za rok 2014 BIS zmiňuje posílení radikaliizačního faktoru v souvislosti s islamofobí, kteří hrubými slovními útoky napadají představitele muslimské komunity i kritiky z řad nemuslimů. Zatímco muslimská komunita ustoupila do pozadí a omezila mediální komunikaci, islamofobové a někteří kontroverzní politici se snaží tématu islámu populisticky využívat. V jistém ohledu se podle BIS jedná o dvojsměrnou zbraň, jelikož „*islamofobní ideologie principiálně odmítá a zmenožňuje plnou integraci muslimů na základě agresivního prosazování vlastních zájmů*“ (BIS 2014: 15). Toto téma se pak odráží také na úrovni skupin.

Úroveň skupin lze v ČR rozdělit z hlediska politické orientace na dva směry extremismu: pravicový a levicový. Je však nutno podotknout, že oba směry se navzájem inspirují a někdy jsou si vzájemně blízké, zvláště pokud jde o podobu národního socialismu. Např. v roce 2011 se v rámci Dělnické strany sociální spravedlnosti začal projevovat důraz na strasserovský typ nacionálního socialismu, kdy na prvomájovém shromáždění DSSS v Brně vystoupil zástupce neonacistické strany Nationale Volkspartei Günter Rehak. Rehak začal odkazem na Karla Marxe a jeho boj proti kapitalis-

mu, pokračoval solidaritou a její nutností v rámci národa. Na jedné straně tedy byla vyzdvihnuta levicová rétorika, ale zůstalo protiimigrační naladění (Smolík, Vejvodová 2013: 106). Přestože protiimigrační naladění a xenofobie vůči muslimům příznivce radikální pravice spojuje (a to dokonce i s radikální levicí), česká krajně pravicová scéna byla ještě v polovině roku 2015 roztržena zhruba na čtyři proudy.

Můžeme sledovat uskupení kolem Martina Konvičky (Islám v ČR nechceme a od něj odvozený Blok proti islámu), druhé kolem Dělnické strany sociální spravedlnost a Dělnické mládeže, třetí můžeme vyzozorovat kolem Adama B. Bartoše a čtvrté kolem parlamentní strany Úsvit, která byla dlouhou dobu pod vedením Tomia Okamury. V únoru 2016 pak došlo ke spojení Úsvitu s Blokem proti islámu, čímž došlo k přejmenování parlamentní strany na „Úsvit s Blokem proti islámu“.¹⁹ Vzhledem ke vzájemným personálním animozitám a mocenským ambicím vůdců nelze další integraci v oblasti krajní pravice v nejbližší době předpokládat.

Krajní levice je reprezentována parlamentní Komunistickou stranou Čech a Moravy, která v Poslanecké sněmovně obsadila 33 mandátů při zisku 14,91 % hlasů (ČSÚ 2013). Jedná se o stranu přitahující pozornost voličů na krajní části levicového spektra, zpravidla lidi s nižším vzděláním a nižším socioekonomickým statutem. Vzhledem k poměrně silné podpoře a stále velké členské základně přetrvávající z dob minulého režimu se vnitřně nejedná o stranu konzistentní. Zatímco někteří představitelé strany jsou umírnění a v řadě otázek mají blíže k umírněnější Československé straně sociálně demokratické, můžeme ve straně také nalézt řadu radikálních osobností, nekriticky přijímajících a schvalujících tvrdou politiku strany z dob minulého režimu. V tomto ohledu je např. možné zmínit kontroverzní poslankyni Martu Semelovou, která je novináři označována za členku „stalinistického křídla“ KSČM. Semelová např. zpochybnila proces s Miladou Horákovou, kladně hodnotí invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 a relativizuje rozdíly mezi svobodnou Jižní Koreou a diktátorským režimem v KLDR (Lidové noviny 2014). Např. David Lebeda ve své příručce pro

¹⁹ Strana se postupně přejmenovala několikrát. Původní název zněl „Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury“, pak byl název zkrácen na „Úsvit přímé demokracie“ a po rozchodu s Tomiem Okamurou došlo k dalšímu přejmenování na „Úsvit – Národní koalice“. Jedná se tedy již o čtvrté přejmenování strany.

pedagogy o problematice extremismu řadí do radikálního křídla také Stanislava Grospiče (Lebeda 2013: 46). KSČM byla díky svým postojům v minulosti kritizována a řada politologů poukazovala na neslučitelnost její politiky s demokratickým zřízením (Kubát 2006: 554). A přestože nelze nalézt souvislost mezi politikou KSČM a podporou terorismu, můžeme tvrdit, že přítomnost KSČM a její působení do jisté míry pomáhá v ČR udržovat a legitimizovat krajně levicové prostředí, ať již normativním působením samotné existence strany a její přítomností v parlamentu, nebo prostřednictvím mládežnické organizace KSČM – Komunistického svazu mládeže, organizace sdružující mladé lidi s cílem „revolučního překonání kapitalismu“ (KSM 2006).

Na druhou stranu se na roli KSČM dá dívat z hlediska stranického systému a radikalismu také pozitivně. KSČM totiž sbírá hlasy radikálních voličů, a pokud by po roce 1989 strana zanikla nebo se podstatně reformovala, pravděpodobně by její původní voliči přešli k podpoře radikální pravice, takže např. Dělnická strana Tomáše Vandase by mohla snadněji překročit hranici pěti procent požadovanou pro vstup do poslanecké sněmovny. Dochází tak k paradoxní situaci, že antisystémová strana pozitivním způsobem přispívá k fungování demokracii.²⁰ Navíc, radikálové sdružení v politické straně nebo formálním hnutí jsou daleko lépe kontrolovatelní veřejností a bezpečnostními složkami než v případě radikálů sdružujících se do tajných organizací působících v ilegalitě. Z jiného úhlu pohledu může být působení antisystémových stran a hnutí určitým indikátorem spokojenosti společnosti a zdravou výzvou pro demokracii a její instituce, jelikož vytváří tlak na demokratické politiky, kteří musí důsledněji obhajovat výhody demokracie a řešit (nejlépe ve fázi prevence) možné faktory radikalizace společnosti. Bylo by však chybou domnívat se, že demokracie je samozřejmostí, a to zejména v době, kdy imigrace představuje potenciální téma pro mobilizaci radikálních voličů.

Anarchistická scéna byla delší dobu v ČR v útlumu, avšak v poslední době média přinesla informaci o útocích radikálů z tzv. Sítě revolučních buněk. Ta dříve proslula žhářskými útoky, mimo jiné i na policejní auto v Hostivařské ulici v Praze nebo na auta restauračního zařízení

Řízkárna. Členové skupiny plánovali také útok na nákladní vlak pomocí zápalných lahví. Byť se skupinu podařilo policistům infiltrovat, buňky často vznikají pro jednu konkrétní akci, a celá skupina tak představuje spíše virtuální organizaci, která má poskytnout inspiraci jiným buňkám pro páchaní militantních akcí proti majetku (Lidové noviny 2015). Politický terorismus v pravém slova smyslu je tedy v ČR přítomen spíše ve své latentní podobě a jedná se spíše o akce jednotlivců nebo jejich skupin. To zvýrazňuje důležitost individuální úrovně a psychologického profilu pachatele.

Na individuální úrovni představují největší problém psychicky narušení jedinci. ČR v posledních pár letech zaznamenala několik případů, které sice nemůžeme chápat jako terorismus, protože chyběla politická motivace, avšak v několika z těchto případů se jednalo o veřejně velmi nebezpečné jednání. Např. v únoru 2015 vešel psychicky narušený muž do restauračního zařízení v Uherském Brodě a začal střílet na hosty podniku. Na místě zemřelo osm lidí a muž spáchal sebevraždu. I v tomto případě se pravděpodobně jedná o akt psychopatologického terorismu, jelikož muž volal televizi Prima a měl tendenci se svěřovat. V minulosti se aktů „šilenných střelců“ konalo několik, přičemž příčinou byly většinou osobní spory: střelba v Tučapech 22. listopadu 2004 se třemi mrtvými; střelba na rodinné oslavě v Petřvaldě 8. března 2009 se čtyřmi mrtvými, střelba v Kunovicích 20. listopadu 2011 se třemi mrtvými; střelba v Radošicích 4. listopadu se dvěma mrtvými (Český rozhlas 2015). Fenomén šilenných střelců byl dříve spojován především se Spojenými státy, avšak v posledních několika letech se přesouvá z USA do Evropy a Asie (David 2015). Můžeme tedy předpokládat, že v dlouhodobém horizontu se bude tento jev vyskytovat častěji spolu s tím, jak se bude zvyšovat frustrace některých jedinců, ať již v důsledku jejich společenské exkluze, finanční situace nebo jiných osobních problémů. Prvky psychopatologického terorismu nesl také útok ve Frenštátě pod Radhoštěm, při kterém bylo usmrceno šest lidí. Antonín Blažek zde v únoru 2013 vyhodil do vzduchu panelový dům, aby se pomstil sousedům. V tomto případě byl pachatel s velkou pravděpodobností psychicky narušený a politický motiv chybí.

Kromě terorismu, který může mít své kořeny v radikálním prostředí české společnosti, se můžeme také zmínit o terorismu zahraničním, nebo také „importovaném“. Česká republika se nachází v geograficky příznivém

²⁰ Za tento postřeh jsem vděčný politologovi Jakubovi Lyskovi.

prostředí a je obklopena demokratickými státy a integrována do mezinárodních struktur, což snižuje (ne-li zcela eliminuje) riziko válečných konfliktů se sousedními státy. Státoprávní otázka v ČR je vyřešena, jelikož k rozpadu Československa došlo příkladně mírovou cestou a nelze také hovořit o působení národně separatistického hnutí jako v případě jiných států (Španělsko, Velká Británie, Itálie).²¹ Přesto se mezinárodní situace České republiky bezprostředně dotýká a riziko teroristického útoku se zahraničním původem nelze zcela vyloučit.

Prvním rizikem je členství v mezinárodních organizacích (zejména EU a NATO) a příslušnost ČR k západnímu civilizačnímu okruhu, který je asociován především se Spojenými státy a evropskými mocnostmi, jako je Francie, Velká Británie nebo Německo. Jedná se o mocnosti, které mají bohatou zkušenost s terorismem a v daleko větší míře jsou zapojeny do mezinárodního dění. A právě kvůli příslušnosti k západní civilizaci ČR představuje možný sekundární cíl teroristických skupin, které usilují o zničení demokratických struktur a západní civilizace. Z toho vychází také druhé riziko. Střední Evropa byla v minulosti geografickou oblastí, kde probíhaly hranice mezi východem a západem. Po roce 1989 ČR změnila svou politickou a hodnotovou orientaci a stala se členem EU a NATO k nelibosti Ruska. Postoje ČR tak v kontextu konfliktů Ruska s jinými státy (Ukrajina, Gruzie) mohou potenciálně vést k akcím proti českému státu nebo naopak proti ruské menšině.

Daleko reálnější hrozbou jsou však útoky na civilisty v zahraničí nebo vojáky působící v zahraničních misích. Česká veřejnost např. bedlivě sledovala drama dvou dívek unesených v roce 2013 v Balúčistánu. Dívky se sice povedlo dostat na svobodu, avšak do médií unikla zpráva, že ČR za ně teroristům zaplatila výkupné ve výši 6 milionů dolarů (České noviny 2016). Zprávu pak převzala i zahraniční média. Na zveřejnění informace o výši výkupného se dá nahlížet dvěma způsoby. Ten první dává za pravdu médiím, která plnila svou demokratickou roli a informovala občana o tom, jak jsou využity peníze daňových poplatníků. Na straně druhé zveřejnění informace zasazuje ránu budoucím snahám o hladký průběh vyjednávání

²¹ Miroslav Mareš zmiňuje nere realizované pokusy ze strany moravistů prostřednictvím Moravské zemské armády (Mareš 2004: 46).

s teroristy v případě únosu českých občanů, kteří nyní mohou být vystaveni většímu nebezpečí při zahraničních cestách. Navíc vláda tímto skutkem nepřímou podporou rozšiřování řad teroristů tím, že ukázala, že se únosy vyplácí.

Oběťmi však mohou být také náhodní turisté, kteří se v nesprávnou dobu ocitli na nesprávném místě. Např. při masakru ve francouzském městě Nice v červenci 2016 byla zraněna česká občanka, která se oslav účastnila. Pokud budou útoky probíhat na hojně navštěvovaných místech (hot spots), oběti z řad českých občanů nelze nikdy zcela vyloučit.²² Za zmínku stojí také smrt doktora Rezgara Sivejlí Rašída, Iráckého Kurda, který v Olomouci na Univerzitě Palackého vystudoval medicínu a získal české občanství. Brigádní generál Rašíd padl u Mosulu v boji proti Islámskému státu v květnu 2016, když do řad pešmergů najeli sebevražední atentáčníci (Kutilová, Klicperová 2016).

Obětí teroristických útoků jsou také čeští vojáci, kteří stojí proti terorismu v první linii. Pokud vyloučíme nehody, nejčastější příčinou úmrtí jsou sebevražedné útoky nebo improvizovaná výbušná zařízení nastražená na cestách, kudy projíždějí vojenské konvoje. Největší ztrátou pro Armádu České republiky byl sebevražedný bombový útok v Qalandar Khil v Afghánistánu, který se odehrál v červenci 2014. Při útoku zemřelo 18 lidí, z toho pět českých vojáků (Reuters 2014). Přestože většina českých vojáků padla v Afghánistánu, čeští vojáci se dostávají do poměrně častých přestřelků s islamisty také v Mali v rámci operace EUTM.

ČR se tedy transformovala ze státu podporujícího terorismus (v minulém režimu) do státu aktivně bojujícího proti terorismu, který je plně zapojen do mezinárodních operací. To však přináší zvýšená rizika a možnost teroristických útoků proti českým cílům v zahraničí, občany nevyjímaje. Oproti jiným státům však Česká republika díky příznivému socioekonomickému prostředí nemá vážnější problémy (a ani významnější zkušenosti) s terorismem. Jisté nebezpečí pak vychází z krajně pravicových a levicových uskupení, která přitahují radikální jedince. Právě individuální úroveň

²² V průběhu dokončování této publikace došlo k teroristickému útoku na vánoční trhy v Berlíně, při kterém byla potvrzena první česká oběť terorismu v Evropě – Naďa Čižmářová.

se v minulosti ukázala jako klíčová z hlediska naplnění reálných obav, ať již jde o „šílené střelce“ nebo „veřejné sebevraždy“ pomocí výbušnin.

5. Organizační aspekty terorismu

Tato kapitola přibližuje organizační aspekty teroristických organizací s hlavním důrazem na jejich strukturu a financování. Jedná se tedy o aspekty, které do značené míry určují úspěšnost teroristických skupin, jelikož dostatek zdrojů a vhodná organizační struktura jednak rozšiřují možnosti teroristických organizací provádět útoky, a jednak činí organizaci odolnou vůči protiteroristickým opatřením.

5.1 Struktura

Organizační struktura teroristické organizace patří mezi klíčové aspekty podmiňující úspěšnost teroristických útoků. Koordinace v tomto ohledu patří mezi nezbytné podmínky úspěšnosti. Čím lepší koordinace a dělba práce, tím „lepší výsledků“ může organizace dosáhnout. Jinými slovy, pokud teroristický útok provádí jednotlivec, výsledky jsou často omezené v závislosti na fyzických a intelektuálních schopnostech jednotlivce. V případě jednotlivců je sice riziko odhalení přípravy velmi nízké, avšak výsledky útoku bývají zpravidla omezené, pokud nejde o dobře naplánovaný útok. Zpravidla platí, že s každým dalším členem skupiny roste riziko odhalení připravovaného útoku v důsledku chyb páchaných teroristy, například při vzájemné komunikaci. Zatímco větší skupiny za sebou zpravidla zanechávají určitou elektronickou stopu ve formě e-mailů, vzkazů na sociálních sítích, SMS nebo telefonických hovorů, u jednotlivců „vlků samotářů“ není komunikace tak podstatná. Z tohoto důvodu je velmi složité útoky jednotlivců odhalit již ve fázi přípravy. Na druhou stranu s rostoucím počtem osob se zvyšuje operační potenciál skupiny, který v případě vhodné koordinace a efektivní dělby práce může vést k lepším výsledkům. Teroristé tedy musí volit mezi možnými riziky odhalení na jedné straně a očekávanými následky útoku na straně druhé (za předpokladu, že chápeme terorismus jako činnost dlouhodobě plánovanou).

Simona Měchová (2008) uvádí, že většina teroristických organizací má pyramidovou strukturu, kdy v horní části můžeme nalézt tvrdé jádro skupiny, které vybírá cíle, zpracovává informace a připravuje plány. Oproti